

Streszczenie pracy doktorskiej mgr Pauliny Marchlik

pt. „Rodzinne, edukacyjne i środowiskowe uwarunkowania wczesnego porzucania szkoły”

Prezentowana praca doktorska jest próbą wypełnienia luki w polskich badaniach empirycznych dotyczących zjawiska wczesnego przerywania nauki szkolnej. Poruszana w pracy problematyka jest ważna, gdyż w Polsce – mimo jednego z najniższych w Europie wskaźników wczesnego kończenia edukacji (4,8 % w 2018 r.) – wciąż wielu uczniów porzuca szkołę przed jej ukończeniem i nie zdobywa kwalifikacji niezbędnych do podjęcia dalszej nauki bądź pracy zawodowej, co może prowadzić do ich wykluczenia społecznego.

Celem pracy było poznanie przyczyn „wypadania” uczniów z systemu szkolnego, powodów ponownego podjęcia nauki przez uczniów, którzy przedwcześnie zakończyli naukę w szkołach dla młodzieży, a także stosowanych przez szkoły strategii przeciwdziałania wczesnemu porzucaniu edukacji. Przedwczesne kończenie nauki szkolnej to poważny problem, zarówno dla społeczeństwa jak i dla jednostki. Istnieje wiele powodów, które mają wpływ na to, że młodzi ludzie przedwcześnie kończą kształcenie. Są to np. problemy społeczne rodziny, niepowodzenia szkolne, brak wsparcia ze strony szkoły, rodziny i środowiska, zmiana sytuacji życiowej czy też trudne relacje z rodzicami, rówieśnikami i kadrami pedagogicznymi.

Dysertacja powstała w ramach międzynarodowego projektu „Reducing Early School Leaving in Europe” (RESL.eu), realizowanego w latach 2013–2018, w którym uczestniczyłam jako jeden z członków polskiego zespołu badawczego. Praca w części bazuje na danych empirycznych uzyskanych w tym projekcie.

Praca składa się z siedmiu rozdziałów, spisu wykorzystanej literatury, spisu tabel i rycin oraz z aneksu zawierającego narzędzia badawcze. Rozdziały pierwszy, drugi, trzeci i czwarty stanowią teoretyczne wprowadzenie w tematykę poruszaną w części empirycznej. W rozdziale pierwszym zawarto przegląd badań na temat zjawiska przedwczesnego kończenia edukacji, próbę zdefiniowania zjawiska, opis czynników na to zjawisko wpływających, jak również charakterystykę osób przerywających wczesnie naukę szkolną. W rozdziale drugim zaprezentowano przegląd obowiązku szkolnego w wybranych krajach europejskich i Polsce – z uwzględnieniem rysu historycznego od czasów II RP, przez doświadczenia okresu Polski Ludowej, oraz praktyki w III RP. Opisane w tym rozdziale są również społeczne i osobiste koszty związane z przedwczesnym zakończeniem edukacji, selekcje szkolne oraz monitorowanie wypełniania obowiązku szkolnego. Rozdział trzeci poświęcony jest niepowodzeniom szkolnym i sukcesowi szkolnemu, z uwzględnieniem kwestii drugoroczności, która często wymieniana jest wśród niepowodzeń szkolnych, lecz także wśród strategii stosowanych przez szkoły. Rozdział czwarty prezentuje wybrane formy kształcenia uzupełniającego dla młodzieży i osób dorosłych, takie jak kwalifikacyjne kursy zawodowe, Ochotnicze Hufce Pracy, Młodzieżowe Ośrodki Socjoterapii, Centra Kształcenia Ustawicznego. W rozdziale piątym opisano metodologię prowadzonych badań, przedstawiono cele i pytania badawcze, opisano próbę badawczą oraz omówiono zastosowane techniki i narzędzia badawcze. W ramach badania przeprowadzone zostały wywiady grupowe oraz indywidualne wywiady pogłębione z praktykami, którzy na co dzień zajmują się zjawiskiem

przedwczesnego kończenia nauki (nauczycielami, pedagogami, wychowawcami, dyrektorami), z uczniami szkół ponadgimnazjalnych zagrożonymi przedwczesnym zakończeniem nauki, z uczniami centrum kształcenia ustawicznego, którzy powrócili do kształcenia po przerwie, jak również z osobami które przedwcześnie zakończyły edukację szkolną i nie powróciły do nauki. Rozdział szósty zawiera analizę oraz opis wyników przeprowadzonych badań jakościowych – prezentuje uwarunkowania rodzinne, szkolne i środowiskowe, a także czynniki losowe wpływające na przedwczesne porzucenie edukacji. W rozdziale tym opisane są również doświadczenia i losy młodzieży po „wypadnięciu” z edukacji szkolnej oraz motywacje do powrotu do kształcenia w liceach dla dorosłych, a także strategie przeciwdziałania zjawisku stosowane przez szkoły. Ostatni, siódmy rozdział pracy zawiera wnioski i rekomendacje.

Opisane w niniejszej rozprawie wyniki badań pokazują wielość i współwystępowanie czynników, które mogą doprowadzić do „wypadnięcia” z edukacji oraz jak złożony jest to problem: nigdy nie jest to jeden czynnik prowadzący do wczesnego przerywania edukacji. Dominującym czynnikiem może być jakiegokolwiek z uwarunkowań rodzinnych, edukacyjnych, lub środowiskowych, ale najczęściej jest to kombinacja różnych uwarunkowań. Podobnie w przypadku strategii przeciwdziałania temu zjawisku w szkołach: nie istnieją działania bezpośrednio skierowane na wczesne przerywanie nauki; najczęściej są to działania odnoszące się zjawiska pośrednio, obok innych kwestii związanych z niepowodzeniami szkolnymi.

Słowa kluczowe: przedwczesne kończenie nauki szkolnej, odpad szkolny, obowiązek szkolny, obowiązek nauki, szkoła, młodzież